Przeczytaj, zapamiętaj, stosuj!

Zasady pisowni w „pigułce”

„ó”

W środku wyrazów, gdy „ó” wymienia się na „o”, „e”, „a”:
„o”: kółko - koło, stół - stoły, ogród - ogrody, dół - doły, mój - moje, chłód - chłody
„e”: szósty - sześć, pióro - pierze, pszczółka - pszczeli
„a”: wrócić - wracać, skrót – skracać.

W zakończeniach wyrazów „-ów, „-ówka”, „-ówna”, „-ów”: Kraków, Rzeszów, Chrzanów, Pruszków, Piastów, zeszytów, chłopców, schodów, rodziców
„-ówka”: kartkówka, klasówka, kryjówka, wyścigówka, grochówka
„-ówna”: Nowakówna, Czubówna.

WYJĄTKI: zasuwka, skuwka, odkuwka.

Literę „ó” piszemy w wyrazach do zapamiętania: córka, chór, czółno, dopóki, dopóty, główny, góra, jaskółka, Józef, kłótnia, król, krótki, który, kłódka mózg, ogól, ołówek, oprócz, pióro, półka, próba, próchno, prószy, próżny, płótno, późno, prośba, równy, rózga, róża, różowy, równy, również, różny, skóra, stróż, sójka, szczegół, tchórz, wiewiórka, wiór, włóczka, włócznia, włóczy, wójt, wkrótce, wówczas, wróbel, wróżka, wspólny, źródło, żółty, żółw.

Wyrazy z cząstką „-róż” piszemy „ó”: przeróżny, podróżny, wyróżnienie, wróżka, podróżny.

WYJĄTEK: strużka, krużganek, drużyna.

„u”

Na początku wyrazów - jako pierwszą literę: urlop, urodziny, ukłon, upał, urząd, ulica.

Na końcu jako ostatnią literę wyrazu: domu, sklepu, zakładu.

WYJĄTKI: ów, ówdzie, ósemka, ósmy, ówczesny.

W wyrazach zakończonych na: „-un”, „-unek”, „-uś”, „-ulec”, „-unio”, „-ula”, „-uga”, „-utki”, „-ujek”, „-uma”, „-uszka”, „-ura”, „-uszka”, „-usieńki, „-uszek”:

„-un”: opiekun, zwiastun
„-unek”: podarunek, rysunek, rachunek, ratunek, pocałunek
„-uch”: maluch, leniuch, łasuch
„-uś”: synuś, chlebuś, córuś.

W wyrazach zakończonych na „-uję”, „-ujesz”:
„-uję”: JA: rysuję, planuję, gotuję, buduję, obserwuję
„-ujesz”: TY rysujesz, planujesz, gotujesz, budujesz, obserwujesz
„-uje”: ON, ONA, ONO: rysuje, planuje, gotuje, buduje, obserwuje.

PAMIĘTAJ! „-UJE” SIĘ NIE KRESKUJE

W wyrazach z cząstką „-tru-„: instrument, opatrunek, pietruszka, trucizna, strudel, truskawka, struna, trumna, trunek.

Literę „u” piszemy w wyrazach do zapamiętania:
audycja, autor, biurko, bluza, bluzka, brud, burza, duży, gumka, już, kukułka, kultura, lektura, musieć, muzeum, okulary, południe, reguła, rzut, słuchawka, suknia, sytuacja, tłusty, trudny, tułów, wujek, żubr, żuraw, żurek.

„rz”

W środku wyrazów, gdy wymienia się na „r”:
morze – morski
marzec – marcowy, marca
dworzec – dworca, dworcowy
dobrze – dobry, doborowy
wierzyć – wiara.

W nazwach zawodów zakończonych na
„-arz”: malarz, lekarz, tynkarz, marynarz, stolarz, kominiarz, aptekarz, piekarz, murarz.

W wyrazach zakończonych na „-erz”, „-arz”:
„-arz”: kalendarz, twarz, formularz, wachlarz
„-erz”: rycerz, harcerz, pasterz, kołnierz.

UWAGA! WYJĄTKI! bandaż, pejzaż, masaż, reportaż, papież, młodzież, kradzież.

W zakończeniach „-mistrz”, „-mierz”:
„-mistrz”: harcmistrz, zegarmistrz, ogniomistrz
„-mierz”: kątomierz, Sandomierz, Włodzimierz.

W środku po literach „p”, „b”, „t”, „d”, „k”, „g”, „ch”, „j”, „w”:
„p”: przysięga, przynosić, przygoda, przyroda
„b”: brzydki, brzuch, brzeg, brzoza
„d”: drzwi, drzewo, drzemać, drzeć
„t”: trzask, trzepać, strzelba, trzeba
„k”: krzak, krzyk, krzywy, pokrzywa
„g”: grzmot, grzanka, grzyb, grzać
Pamiętaj, głoski „p” – „b”, „t” – „d”, „k” –„g”, „f” – „w” stanowią dźwięczność – bezdźwięczność.

„ch”: chrzan, chrzest, chrząkać, chrząstka
„j”: dojrzały, zajrzeć, spojrzeć, przejrzysty.
„w”: wrzask, wrzesień, wrzucić, wrzeciono.
Wyjątki! wszechświat, wszędzie, wszystko, zawsze.

UWAGA! Musisz pamiętać wyjątki: pszczoła, pszenica, bukszpan, wykształcenie, kształt, zawsze, wszędzie, wszystko, pierwszy, powszechny, powszedni.

Stopniowanie przymiotników:
lepszy – najlepszy
grubszy – najgrubszy
cichszy – najcichszy
mocniejszy – najmocniejszy.

Literę „rz” piszemy w wyrazach
burzyć, jarzębina, jarzyny, korzeń, kurz, narząd, narzędzia, orzech, porządek, rzadki, rząd, rządzić, rzecz, rzeka, rzemiosło, rzeźba, rzodkiewka, rzucać, tchórz, towarzysz, uderzać, urząd, warzywa, wierzba, zdarzenie, zmierzch, zorza, zwierzęta.

„ż”

Literę „Ż” piszemy w środku wyrazów, gdy wymienia się na „g”, „dz”, „h”, „s”, „z”, „ź”, „zi”:
„g”: książka – księga, uważny – uwaga
„dz”: księża – ksiądz, mosiężny – mosiądz
„h”: drużynowy – druh
„s”: boży – boski, mężny – męski, węższy – wąski, książę – księstwo
„z”: zamrażarka – mróz, mażę (na tablicy, nie o niebieskich migdałach) – mazać
„ź”: zagrożenie – groźny
„zi”: duży – duzi, wożą – wozić – zamrażarka – mrozić.

W środku wyrazów po literach „r”, „l”, „ł”:
„r”: rżeć, drżeć, oskarżenie
„l”: lżejszy, ulżyć
„ł”: małżeństwo.
Literę „ż” piszemy w wyrazach do zapamiętania
ciężki, drożdże, dyżur, inżynier, jeż, każdy, krzyżówka, księżyc, łóżko, łyżka, mężczyzna, mnożenie, mżawka, nożyczki, podróż, pożyczka, pożytek, strażak, także, wieża, żaden, żarówka, żart, żądać, żeglarz, żelazko, żeglarz, życie, życiorys, życzenia.

„ch”

Literę „ch” piszemy w środku wyrazów, gdy wymienia się na „sz”:
głuchy – zagłuszać
oddychać - dyszeć
sucho – susza
cichy – cisza
piechota – pieszy
głuchy – głusza
ropucha – ropusze.

W środku wyrazów, po literze „s”: schudnąć, schludny, schyłek, schizofrenia, wyschnięty, schronisko, schować, schemat, schab, schody, wschód.

Na końcu wyrazów: duch, strach, słuch, mech, brzuch, pech, dach, puch, zapach, na palcach, o książkach.

UWAGA! Koniecznie zapamiętaj wyjątek: DRUH.

Przed spółgłoskami „c”, „l”, „ł”, „m”, „n”, „r” (wyjątek!– hrabia), „rz”, „t”, „w” : chcieć, chlor, chmiel, chrzan, jacht, chwast, schnąć, chłosta.

W wyrazach w których występuje cząstka „-arch”: architekt, archeologia, monarchia.

Wyrazy do zapamiętania: architekt, archiwum, chałwa, chaos, charakter, chciwość, chirurg, chleb, chłopiec, chłód, chmura, chodzić, choinka, chorągiew, choroba, chować, chudy, chuligan, chusteczka, chwalić się, echo, machać, obchody, ochota, ochrona, psycholog, szlachetny, uchwała, zachód, zachwyt.

„h”

Literę „h” piszemy, gdy „h” wymienia się na „g”, „z” lub „ż’:

„z”: błahy - błazen
„g”: wahać się – waga
„ż”: druhna, druh – drużyna, wataha – watażka.
W nazwach geograficznych, które pochodzą z innych języków: Himalaje, Holandia, Sahara.
W imionach: Bohdan, Halina, Hania, Helena, Henryk, Hubert.

W wyrazach rozpoczynających się na „hiper-„, „hipo-„, „hip-„, „hydro”-:
„hipo-„: hipopotam, hipochondryk
„hiper-„: hiperpoprawny
„hydro-„: hydrofor.

Wyrazy z cząstką „har-„: harcerz, harcówka, hardy, harpun, hart, harpun, haracz, harem, harmider, harfa, harce, harmonia.

Wyrazy z cząstką „her -„: hermetyczny, heroizm, herezja, herbata, heroina, herkules, heros, herb, herbatnik.

Wyrazy z cząstką „hu-„: hufiec, hultaj, humor, hurtownia, husaria, huragan, hulanka, huk, huta, huba, hutnik, hulajnoga, huczny, huśtawka.

Wyjątki! chuligan, chór

W wyrazach „hałaśliwych”: hajduk, huta, harmider, hangar, hałas, hak, harce, hamulec, humor, harmider, hymn, heca, hasać, arfa, huragan, harmonia, helikopter, hołota, hop, huk, hokej, hulać, huśtawka.

Wyrazy do zapamiętania:
z „h” na początku: habit, haft, hajduk, hak, hala, halka, hałas, hamak, hamulec, handel, hangar, hańba, harce, harcerz, hardy, harfa, harmider, harmonia, hart (ducha), hasać, hasło, hazard, heban, hebel, heca, hegemonia, hejnał, helikopter, hełm, herb, herbata, herezja, hermetyczny, heroizm, hetman, hiacynt, hiena, hierarchia, higiena, historia, hodować, hokej, holować, hołota, honor, honorarium, hop, hotel, hoży, hrabia, hufiec, huk, hulać, humanizm, humanitaryzm, humor, hurtownia, huta, huśtawka, hydrant, hydraulik, hymn.

Wyrazy z „h” w środku:
Alkohol, abstrahować, błahy, bohater, bohomaz, czyha, filharmonia, graham, gehenna, inhalacja, juhas, kontrahent, mahoń, nihilizm, ohyda, prohibicja, rehabilitacja, wahadło, wehikuł.

„ą”

gdy wymienia się na „ę”: **ząb - zęby, gąsior - gęsi, dąb - dęby.**

Wielka litera: **nazwy rzek, nazwy gór, nazwy planet, narodowości, miast.**
Gdy wyraz zaczyna się na „roz-„ , niezależnie od tego jak wymawiasz pisz „z”: **rozkaz, rozpacz, rozpocząć, rozrywka, rozpuszczać.**

W wyrazach rozpoczynających się na „bez-„ niezależnie jak wymawiasz, pisz zawsze „Z”: **bezczelny, beznamiętnie, bezczynnie.**

Przed „-ka”, pisz zgodnie z wymową „-en”: **piosenka, sukienka, piosenkarz.**

Na końcu wyrazu po „s”, „c”, „z” pisz „ji”: **pensji, sukcesji, organizacji, orientacji, konferencji, lekcji, pensji, poezji.**

Na końcu wyrazów zapożyczonych z innych języków pisz „–ii”:
ortografii, historii, logopedii, harmonii, energii, encyklopedii, komedii.

Na końcu wyrazu po samogłosce pisz „i”: **nadziei, idei, Mai, szyi.**

„i” piszemy po spółgłoskach: **skrzyni, dyni, pustyni.**

Po cząstkach nad „nad-”, „ob-”, „od-„, „pod-„, „w-„, piszemy „j”: **nadjechać, objechać, odjechać, podjechać, wjechać.**

Jeśli po głosce „i” jest samogłoska, piszemy „i”: **armia, begonia, biblia, bukiet, biadolenie, ciekawie, fiat, diament, akwarium, cukier, czerwiec.**

Po głoskach „s”, „c”, „z”, piszemy „i”: **sesja, zjawa, recepcja, organizacja, restauracja.**

PISOWNIA SPÓŁGŁOSEK MIĘKKICH

Miękkość spółgłosek oznaczamy za pomocą kreski nad literą.
„ś”, „ć”, „ń”, „ź, „dź” to spółgłoski miękkie.

Spółgłoski miękkie: „ś”, „ć”, „ń”, „dź”, „ź” piszemy na końcu wyrazów:
„ś”: proś, noś, ktoś
„ć”: nić, pleć, leć
„ń”: koń, woń, broń
„ź”: woź, weź, gałąź
„dź”: idź, jedź, miedź

Tak samo piszemy spółgłoski miękkie występujące przed spółgłoskami:
„ś”: śnieg, ścisnąć, śpi

„ć”: ćma, ćwierć, ćwikła
„ń”: hańba, gońcie, nie tońcie
„dź”: dźwięk, jedźcie, źdźbło
„ź”: źle, źrenica, źródło

Miękkość spółgłosek możemy również oznaczać za pomocą litery „i”. Przed samogłoskami : „a”, „ą”, „e”, „ę”, „o”, „u”, „ó” piszemy „si”, „ci”, „ni”, „zi”, „dzi”, np.: siano, ciągnąć, niebo, dzięcioł, dziura, dzieci, niania, ciasto, zima, dziadzia

Przed samogłoską „i” piszemy „s”, „c”, „n”, „z”, „dz”, np.: siła, cicho, niski, zima, dziwny.

Zmiękczenie spółgłoski: Basia, Zuzia, babcia – w tych wyrazach „i” nie pełni funkcji samogłoski, tylko oznacza zmiękczenie spółgłoski („ci”, „ni”, „si”, „zi”, „dzi” – występują przed samogłoską).

Tworzy sylabę i jednocześnie zmiękcza spółgłoskę: zima, karmnik, sikorka (w tych wyrazach „i” pełni dwie funkcje).

„ci”

Przed „ci” na początku wyrazy pisz „ś”: ścierpieć, ścisnąć, ściszyć, ścieżka.

opracowała
mgr Barbara Krajewska
pedagog PP-P15